

dınlar tarafından sevilen, bilgili ve kabiliyetli, vakur, hayır sahibi bir hükümdardı. Bazı İspanyol kaynakları uzun süren saltanatı sebebiyle ondan "logus" (şeyh-i ihtiyar) diye söz ederler. Onun dönemi Endülü's'te siyasi ve edebî yükselişin yaşandığı son dönem sayılmaktadır. 750'de (1349) babasının yaptırdığı medresede ilmî gelişmeler sağlanmış, 1365-1367 yıllarında Endülü's'ün fethinden beri kimisenin yapmaya muvaffak olamadığı bir hastahane yaptırmıştır. Yerine büyük oğlu İ. Yüsuf geçti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hatib, *el-İhâta*, I, 5, 13-14, 25, 27-28, 30-35, 39, 48, 54, 134; a.mlf., *el-Lemhatü'l-bedriyye fi'd-devleti'n-Naşriyye*, Beyrut 1400/1980, s. 7-10, 35, 103, 113-126; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, IV, 291-292; Makkarî, *Nefhu't-ğib*, V, 80-103; a.mlf., *el-Ezhârü'r-riyâz* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v.dğr.), Kahire 1358/1939; Abbâdî, *El Reino de Granada en la época de Muhammad V*, Madrid 1973; Anwar G. Chejne, *Muslim Spain*, Minneapolis 1974, s. 100-101; M. J. Rubiera, *Ibn al-Yayyâb*, Granada 1982; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), VII, 153-154; E. García Gómez, *Poemas árabes en los muros y fuentes de la Alhambra*, Madrid 1985; a.mlf., *Foco de antigüaluz sobre de la Alhambra*, Madrid 1988; G. Granados, *El Maristân de Granada*, Granada 1989; R. Arie, *El Reino Naşrî de Granada*, Madrid 1992; M. Becerra Hormigo, "La conexión catalana en el derrocamiento de Ismâ'il II", *Miscellània de Textes Medievals*, IV, Barcelona 1988, s. 302-317; M. D. López Pérez, "Las relaciones diplomáticas y comerciales entre la corona de Aragón y los estados norteafricanos", *Anuario de Estudios Medievales*, XX, Barcelona 1990, s. 149-169; E. Lévi-Provençal, "Nasrîler", *IA*, IX, 117; A. Fernandez Puertas, "Nasrîds", *EI*² (İng.), VII, 1020, 1024-1025.

CÂSİM EL-UBÜDÎ

GÂNİM el-BAĞDÂDÎ

(Ğanım el-Bıgdadı)

Ebü Muhammed Gıyâsüddîn Gânım
b. Muhammed el-Bağdâdî
(ö. 1032/1623 [?])

Hanefî fakihî.

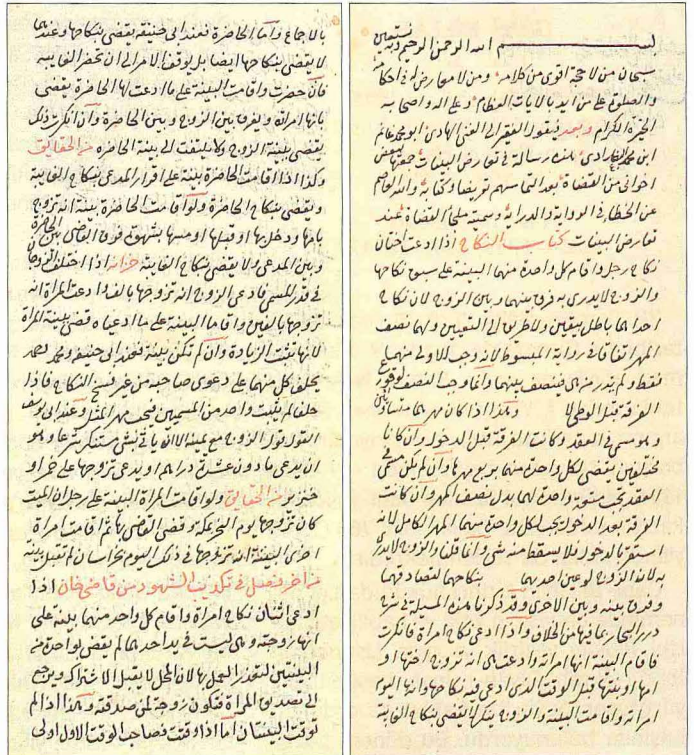
Bağdat'ta doğdu; tahsiline bu şehrin medreselerinde başladı. Genç yaşta tasavvufa ilgi duydu. Bir süre Medâin'de ikamet etti, daha sonra Şeyh Alâeddin'in sohbetlerine katılmak üzere Antep'e gitti. Burada şeyhe on iki yıl kadar hizmette bulunarak hem zâhirî hem bâtinî ilimlerde derinleşti. 998'de (1589) Bağdat kadısı olan Rıdvan Efendi tarafından Bağdat'taki Müstansiriyye Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. Bu medresede uzun yıllar ders veren Gânım Efendi Bağdat ulemâsı içinde önemli yeri

olan, mezhepte müctehid derecesinde bir âlimdi.

Gânim'den bahseden Atâi ve Kâtib Çelebi gibi müellifler, onun 1030 (1621) yılında Bağdat'ın Bekir Subaşı tarafından ele geçirilmesi sırasında öldürüldüğünü kaydetmekte iseler de (*Zeyl-i Şekâik*, II, 640; *Fezleke*, II, 5) bu isyanın 1032 (1623) yılında meydana geldiği (a.g.e., II, 39-40; Naîmâ, II, 266 vd.) göz önüne alınarak vefat tarihinin 1032 olduğu söylenebilir.

Eserleri. 1. *Melce'ül-kuğât inde te'âruzî'l-beyyinât*. Usul (yargı) hukukuna dair bir risâledir. Mukaddimesinde bu adla kaydedilen eser, bazı nüshalarda *Tercîhu'l-beyyinât* (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 2485/3), *Risâle fi'l-beyyinât* (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 598/2) ve *Te'âruzu'l-beyyinât* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 1054/2) olarak da geçmektedir. Kitap bir mukaddime, "Kitâbü'n-Nikâh" ile başlayıp "Kitâbü'l-Vekâle" ile sona eren yirmi yedi bab ve Hanefî mezhebinde bir müftünün takip etmesi gereken klasik fetva verme yönetimei özetleyen bir hâtîme ile son bulmaktadır. Yargı önüne gelen meselelerde delillerden hangisinin tercihe şayan olduğu hususunu ele alan eser kadıların başvuru kitabı haline gelmiş ve daha sonra aynı konuda yazılan eserlere kaynaklık etmiştir. Atâi, kadılık yaparken faydalandığı bu risâleye bazı ilâvelerde bulunduğunu *Zeyl-i Şekâik*'te bil-

dirmektedir. Diğer bazı kadılar da karıştırdıkları ve bu kitapta bulamadıkları meselelerle ilgili notlarını sayfa kenarlarına kaydetmişlerdir. Bundan dolayı eserin muhtelif nüshalarında farklı bilgilere rastlamak mümkündür. Eserini kaleme alırken *el-Mebsût*, *Fetâvâ Kâđihân*, *el-Hidâye* gibi muteber Hanefî fıkıh kitaplarına dayanan müellif ele aldığı her meseleden sonra faydalandığı kaynağı da zikretmiştir. Birçok kütüphanede yazma nüshaları bulunan eseri Rumeli kazaskeri Feyzullah Nâfiz Efendi *Düretü'l-muhâkemât fi şerhi Melcei'l-kudât* adıyla Türkçe'ye çevirerek şerhetmiş ve kitap Arapça metniyle birlikte basılmıştır (bk. bibl.). Daha sonra da basılan (nşr. M. Sâlih er-Râvî — M. Saîd er-Râvî, Bağdad 1344) bu risâleye ilgili olarak Refik Muhammed el-Hatib Ezher Üniversitesi'nde (1979), Abdülazîz Mustafa el-Hâlid de Mekke'de Ümmülkura Üniversitesi'nde (1982) yüksek lisans tezi yaparak eseri neşre hazırlamışlardır. 2. *Mecma'u'd-đamânât*. Sorumluluk hukuku alanında ortaya konulan ilk eserlerdendir. Otuz sekiz babdan oluşan eserde klasik fıkıh kitaplarında takip edilen tasnif esas alınmıştır (Kahire 1308; Beyrut 1407/1987). Müellif bu kitabında Hanefî mezhebince muteber sayılan *Fetâvâ Kâđihân*, *el-Hidâye*, *Hulûsatü'l-fe'tâvâ* vb. eserlerden faydalanmıştır. Fıkıh kitaplarında dağınık biçimde ve ek-

Gânım
el-Bağdâdî'nin
Melce'ül-kuđât adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Nuruosmaniye Ktp.,
nr. 1934/3)

sık olarak yer alan **damân*** konusunu ele alırken bu hususta daha önce yapılan çalışmaları dikkate almıştır. Bu arada yaptığı alıntılarının kaynaklarını belirtmiş ve zaman zaman kendi görüşünü de kaydetmiştir. Eserin büyük bir kısmı, akdî mesuliyet ve akdî borçları yerine getirememekten kaynaklanan ve tazmini gerektiren konularla ilgilidir. Bundan dolayı ibadetlerden yalnız zekât ve hacda ilgili olarak birer müstakil bab ayrılmıştır. **Damân** konusunda çağdaş İslâm hukukçularının ilk başvuru kaynaklarından biri olan *Mecma'u'd-đamânât*'in bu hususta kaleme alınan ilk eser olduğu ileri sürülmekteyse de (M. Ahmed Sirâc, s. 6) daha önce Fudayl Çelebi'nin (ö. 991/1583) *ed-Đamânât* adıyla bir eser yazdığı bilinmektedir (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 814). **3. el-Vasîf. Teftâzânî'nin Tehzîbü'l-mantık ve'l-ke-lâm** adlı eserine yazdığı bir şerhtir (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2639). **4. Hısnü'l-İslâm fi elfâzi'l-küfr ve'l-akâ'id** (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 858/25; Ayasofya, nr. 1144). **5. Hısnü'l-enbiyâ**. Kur'an'da peygamberlerin hayat hikâyelerinin geçtiği âyetlerde onların misumiyetiyle ilgili hususları ele alan bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 858/26). **6. Şerhu Düreri'l-bihâr. Şem-seddin el-Konevî'nin eserine yaptığı şerhtir** (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 972).

BİBLİYOGRAFYA :

Ganim el-Bağdâdî, *Melce'ü'l-kuğat inde terçhi'l-beyyinât (Düretü'l-muhâkemât fi şerhi Melce'l-kudât* adıyla, trc. ve nşr. Feyzullah Nâfiz), İstanbul 1300, s. 2 vd.; a.mlf., *Mecma'u'd-đamânât*, Kahire 1308; a.e., *Beyrut* 1407/1987; a.mlf., *el-Vasîf*, Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2639, vr. 1^b; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, II, 639-640; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 5-6, 39-40; *Keşfü'z-zunûn*, I, 398, 668; II, 1602, 1816-1817; Naîmâ, *Târih*, II, 266 vd.; *Sicill-i Osmânî*, III, 618; *Osmanlı Müellifleri*, I, 394; Serkis, *Mu'cem*, I, 196; Danişmend, *Kronoloji*, III, 326-328; Ziriklî, *el-A'âm*, V, 307; Brockelmann, *ĠAL*, II, 492; *Suppl.*, II, 502; *Hedüyyetü'l-ârifîn*, I, 812; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'el-lifîn*, VIII, 37-38; Özge, *Katalog*, I, 313; Nâcî Ma'rûf, *Târthu'ulemâ'i'l-Müstasrıyye*, Kahire 1976, I, 97; Bilmen, *Kamus*², I, 406; Muhammed b. Osman el-Kenevî – Hâşim Abdülvâhid Ahmed, *Delilü'r-resâ'il-l-câmi'yye*, Mekte 1408/1988, III, 124; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 128; Fikri el-Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifîn ve'l-â'lâmü'l-Ârab hattâ 'âm 1215/1800*, Riyad 1413/1992, II, 1102; M. İsâ Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil li't-türâşî'l-Ârabiyyi'l-Matbu'*, Kahire 1992, I, 199-200; M. Ahmed Sirâc, *Đamânü'l-udvân fi'l-fıkhi'l-İslâmî*, İskenderiye 1414/1993, s. 6.

GANİMET

(الغنيمية)

Gayri müslimlerden
savaş yoluyla elde edilen
her türlü mal
ve esirleri ifade eden terim.

Ganimet kelimesi (çoğulu *ganâim*) sözlükte "bir şeyi zorluk çekmeden elde etmek" demektir. İslâm hukukunda, "müslümanların savaş yoluyla gayri müslimlerden ele geçirdikleri esirler ve her türlü mal" şeklinde tanımlanmakla birlikte ganimeti savaşta düşman askerlerinden elde edilen menkul mallara hasreden veya kısmen farklı şekilde tarif eden fakihler de vardır.

Ganimet kelimesi ve türevleri Kur'an-ı Kerim'de altı yerde geçmektedir (bk. en-Nisâ 4/94; el-Enfâl 8/41, 69; el-Feth 48/15, 19, 20). Ayrıca Kur'an'da "ganimet" anlamında nefelin çoğulu olan **enfâl** de kullanılmış olup özellikle ganimetle ilgili hükümleri açıklayan sekizinci süreye bu ad verilmiştir. Nefel kelimesinde "fazlalık" anlamı bulunduğundan, savaş sırasında ele geçirilen mal veya esirler savaşın amaçlarını gerçekleştirdikten sonra ilâve olarak elde edildiği için bu şekilde adlandırılmıştır. Nefelin ganimet anlamındaki bu genel kullanımı yanında bazı âlimler, ganimetlerden Allah ve Peygamber hakkı olarak ayrılan beşte birlik paya, bazıları müşriklerden elde edilen her türlü gelir ve vergiye, bir kısmı ise devlet başkanı veya kumandanın savaşta üstün başarı gösterenlere vaad ettiği mallara da bu adı vermişlerdir (Taberî, XIII, 361-371; Serahsî, *Şerhu Kitâbi's-Siyeri'l-kebr*, II, 593-595; Kurtubî, VII, 361-364).

Muhammed Hamîdullah'ın belirttiği gibi, İslâm'dan önce Arap yarımadasında mevcut teamüle göre ordu kumandanı elde edilen ganimetin dörtte birini kendine ayırır, ayrıca umumi yağmandan önce ele geçirilen şeyler ve bölünmesi mümkün olmayan mallar da ona ait olurdu (*H. Peygamberin Savaşları*, s. 264). Medine'ye hicretinden sonra Câhiliye devrinin bu uygulamalarını ortadan kaldıran Hz. Peygamber, âyette belirtilen üzere (el-Enfâl 8/69) ganimetin kendisine ve ümmetine helâl kılındığını bildirmiş (Buhârî, "Humus", 8; Müslim, "Mesâcid", 3, 5; Tirmizî, "Siyer", 5), ganimetin mahiyeti, elde edilış şekli, taşınması

ve taksimi gibi konularda yeni kurallar koymuştur ki bunlar hadis mecmualarının siyer, cihad, megâzî, zekât, humus, fey, ticarat ve imârât gibi bölümlerinde geniş yer tutar.

Ganimet ve feyi "müşriklerden alınan veya kaynağı (sebebi) müşrikler olan mallar" diye tarif eden Mâverdî ve Ebû Ya'lâ el-Ferrâ bu malların birbirinden ve zekâtтан farklarını belirlemeye çalışırlar. Buna göre fey ve ganimetin ikisi de gayri müslimlerden alınması ve beşte bir olarak ayrılan devlet payının harcama yerlerinin de aynı olması itibarıyla benzerlik göstermekle birlikte fey gayri müslimlerden barış anlaşması sonucunda, ganimet ise savaşla alınır. Ayrıca fey ile ganimetin beşte dördünün harcama yerleri de ayrı kalemlerdir (bk. FEY). Zekât ile ganimetin farkına gelince zekât müslümanlardan mallarını arıtmak için alınır, ganimet ise gayri müslimlerden savaşla elde edilir. Zekâtın harcama kalemleri Tevbe süresinin 60. âyetinde belirtilmişken ganimetten devletin payına düşen kısmın harcama şekil ve şartları devlet başkanı ve hukukçuların ichtihadına bırakılmıştır. Zekât mükellefleri tarafından da ferdî olarak dağıtılabılırken ganimeti ancak devlet başkanı veya onun yetki verdiği kişi dağıtır.

Ganimetle ilgili bu tarif ve tasniflerin Enfâl süresinin 41. âyetiyle Benî Nadîr yahudilerinin toprakları hakkında nâzil olan Haşr süresinin 6-10. âyetlerinin yorumları sonucu oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu âyetlerden hareketle Şâfiî ve Mâverdî, toprak dahil gayri müslimlerden elde edilen her şeyi ganimet kavramı içinde mütalaa etmişlerdir.

Ganimete dair âyetlerin nüzül tarihlerine bakıldığında, hicretin 2. yılı Ramazan ayında (Mart 624) vuku bulan Bedir Savaşı'na kadar ganimetle ilgili herhangi bir âyetin gelmediği görülür. Esasen bu süre içinde elde edilen ganimetler hukukî bir düzenlemeyi gerektirecek önem ve miktarda değildi. Bedir Savaşı'ndan az önce Kureyşliler'i kontrol etmek için gönderilen Abdullah b. Caḥş yönetiminde sekiz veya on iki kişilik bir serriyye Kureyşliler'e ait birkaç deve ve bazı ticaret mallarını ele geçirmişti; serriyye kumandanı bu ganimeti kendi ichtihadına göre taksim etmiş ve bu taksim daha sonra nâzil olan âyetin (el-Enfâl 8/41) hükmüne de uygun düşmüştü. Bedir Savaşı'nda önemli sayılabilecek mik-